

Fizetések aranyban és külföldi pénz nemekben.

Dr. Pósch Gyula, Dr. Baumgarten Nándor és Dr. Szladits Károly a Nemzetközi Jogi Egyesület ezidei kongresszusára az alábbi s a kongresszus által elfogadott jelentést dolgozták ki.

Az 1926. évi bécsi kongresszus alapos tárgyalás után négy pontban fektette le a „Vienna Rules, 1926” megjelölés alatt ismert szabályokat, melyek abban az esetben alkalmazandók, ha a szerződő felek hivatkoznak rájuk megállapodásukban. E szabályok úgy intézkednek, hogy a fizetésnek a szerződésben megjelölt pénznemben kell történnie, ennek lehetetlensége esetén az adósnak a fizetés helyének pénznemében kell az ellenértéket megfizetnie, mégpedig a valószínű fizetés napján jegyzett árfolyamon; a késedelmes adós pedig a szerződésben kikötött pénznem értékcsökkenése esetén ezen értékcsökkenésnek aranyalapon számított mértékében kártérítéssel tartozik.

A bécsi konferencia idejében általános volt a remény, hogy azok az államok, amelyek még nem tértek vissza az aranyalapon, ezt rövidesen megteszik majd. A bizottság elnöke, Maitre Leopold Dor, kifejezést is adott azon meggyőződésének, hogy két éven belül olyan nagy lesz az aranyalapon álló államok száma, hogy e szabályok gyakorlati jelentősége talán egészen el is vész majd.

Sajnos ennek éppen az ellenkezője következett be. Az aranyalapon megmaradt államok száma lényegesen csökkent és még mindig nem tudhatjuk, hogy szűnőben vannak-e a valutáris bizonytalanságok, vagy ellenkezőleg, még további erős ingadozásoktól kell-e tartanunk.

Ily körülmények között indokolt, hogy a Nemzetközi Jogi Egyesület újból tárgyalás alá vegye ezt a tárgykört, de más szempontból. Most nem az feladatunk, hogy a szerződő magánfelek könnyebbségére formulákat dolgozzunk ki, hogy rájuk történő egyszerű hivatkozással a valutakockázatot az adósra háríthassák; a jogászközönséget bizonynyal érdekli az, hogy helyes-e a felek szerződéskötési szabadságát ezen a téren államérdekből megszorítani, amint ez több államban történt.

I.

A pénz többféle szerepet tölt be a gazdasági életben és a jogrendszerben. Ezek között egyike a legfontosabbaknak az, hogy minden civilizált országban általános szokássá vált a megtakarított vagyonnak pénzre szóló követelésbe való befektetése. Ezeket az ügyleteket a hitelező abban a feltevésben köti meg, hogy a kötelezettség mértékét kifejező pénzösszeg a tartozás esedékességekor ugyan azzal, vagy legalább is megközelítőleg ugyan azzal az értékkel fog bírni. Midőn tehát azt látja, hogy az arany még mindig a legáltalánosabban elfogadott értékmérő, a hitelező esedékességekor oly pénzösszeg kifizetésére számít, melynek értéke aranyalapon egyenlő az ügyletkötés kori értékkel. E gondolatmenet alapja a magántulajdonra épített gazdasági rendszernek.

Lehetnek azonban körülmények, melyek folytán az állam nem valósíthatja meg a hitelezőnek ezt a feltevését, reményét. Háború, elemi csapások, vagy helytelen pénzügyi politika következtében maga az állam annyira eladósodhat, hogy a kamattörlesztés, vagy a tőke visszafizetése elviselhetetlen terhet róna az adózókra. Előfordulhat az is, hogy nem az állam, hanem a magánosok nagy része adósodik el oly mértékben, hogy a régi vásárlóerő változatlan fenntartása mellett tömeges árverésekre kerülne a sor, ami az ország szociális rendjét veszélyeztetné. Ily esetben az szokott történni, hogy az állam hatalmi intézkedéssel csökkenti a pénz vásárlóerejét; ezzel az állam, mint adós és vele a többi adós a hitelezők kárára vagyoni előnyhöz jutnak.

Felesleges hangsúlyozni, hogy az elmondottakkal nem bírálatot gyakoroltunk, hanem a tényeket kívántuk leszögezni.

A hitelezők a pénzben kifejezett vagyonuk elértéktelenedése ellen védekezni próbálnak. A védekezés egyik módja az, hogy az alapügylet (betét, kötvényjegyzés, életbiztosítás, magánkölcsön) megkötésekor nem az illető ország törvényes pénzében határozzák meg a tartozás mértékét, hanem aranypénzben (esetleg színaranyban) vagy idegen ország pénzegységének valamely többszörösében. Az is gyakran előfordul, hogy a hazai pénzben meghatározott kötelezettség aranyklauzulával van kiegészítve, tehát meg van határozva, hogy a hazai pénz egysége milyen aranytartalomnak felel meg.

Ha a kötelezettség aranyban lett meghatározva, nyilvánvaló, hogy a hitelező szándéka ezzel a kivételes intézke-

déssel az volt, hogy követelése tekintetében kizárja a pénz értékcsökkenésének veszélyét és ugyan ez a szándéka volt. akkor is, midőn külföldi pénzben lett a tartozás meghatározva, hacsak az ügylet természete, így a szerződő felek lakhelye, más szerződéssel való kapcsolat stb. nem indokolja a kikötést. Az adós az ilyen kikötést vagy azért fogadja el, mert másként az ügyletet egyáltalában nem tudná megkötni, vagy azért, mert a pénz elértéktelenedésével járó veszély viselésével kedvezőbb feltételekhez jut kamat és más előnyök tekintetében, vagy végül azért, mert a neki hitelezett összeget ingatlanba fekteti, melynek az aranyhoz viszonyított értékállandóságával — legalább megközelítőleg — számolhat.

II.

Felmerül az a kérdés, hogy ha a hazai pénz a világszerte elismert értékmérőhöz, az aranyhoz és az aranyalapot fenntartó idegen valutákhoz képest értékéből veszít, mi történjék az olyan szerződésekkel, melyekben a felek a szolgáltatás mértékéül a hazai pénz helyett aranyat, vagy valamely aranyfedezettel bíró külföldi pénznemet fogadtak el; el kell-e ismerni ezen a téren a felek korlátlan szerződéskötési szabadságát.

Ebben a tekintetben az egyes országokban a legnagyobb változatosságot találjuk és a felfogás ugyanabban az országban is változni szokott. Az egyik végletet az a felfogás képviseli, melyet a régi német pandektisták vallanak, hogy a pénzkötelmek minden külön kikötés nélkül is a nemesfém-tartalomnak megfelelő érték szolgáltatására irányulnak, aminek az a következménye, hogy a papírpénz elértéktelenedése esetén automatikusan hatályba lép az átértékelés a nemesfém-tartalom alapján.

A másik végletet az Amerikai Egyesült Államok szenátusának és képviselőházának 1933. június 5-én hozott közös határozata képviseli, mely közérdekkel ellentétben állónak nyilvánít minden olyan kikötést, mely a hitelezőnek jogot ad arra, hogy az adóstól aranyban, vagy meghatározott érmeben, vagy fizetőeszközben, vagy végül olyan összegű Egyesült Államok-beli pénzben kívánhasson fizetést, amely az előbbiektől függően van meghatározva.

E két véglet között a közvetítő megoldások egész sorozatával találkozunk. Különösen említést érdemel ezek között a francia felfogás, amely szerint a belföldiek közötti jogviszonyban elvileg nem ismeri el érvényesnek az aranyban, vagy idegen pénzben meghatározott kötelezettségeket,

hanem úgy tekinti ezeket, mint amelyek nyomban átváltak francia frankra szóló tartozásokká; azt az elvet viszi tehát keresztül, hogy olyan jogviszonyban, melynek a külfölddel nincs kapcsolata, a francia frank az egyedüli törvényes értékmérő.

Nagybritanniában a felfogás nem egységes. Abban az ítéletben, melyet a lordok háza a Société Intercommunale Belge d'Electricité ügyében hozott, a bíróság az alsóbíróság felfogásával szemben az aranyklauzula érvényessége mellett foglalt állást. Úgy látszik, hogy Angliában a konkrét eset körülményeit vizsgálják és a szerződésekben használt szavak segítségével próbálják az ügyleti akaratot megállapítani.

Ausztriában az 1933. márciusi Goldklauselverordnung teljes mértékben elismeri az aranyra és idegen valutára szóló kikötések érvényességét.

Nagyon érdekes a lengyel felfogás, amint erről Dr. Kuratowski referált az 1926. évi wieni kongresszuson (lásd Report 572. old.). „Pendant les premières années après 1918, nous étions tous adversaires de l'idée d'amettre les devices étrangeres. Il n'était permis de contracter en ces monnaies qu'avec l'étranger, mais aucun contrat conclu en dollars, en livres sterling, etc. n'était valable en Pologne même...” „A présent, les contrats en dollars et en livres sterling sont permis en Pologne, aussi bien avec l'étranger qu'entre citoyens polonais.”

Magyarországon ugyan ez a liberális felfogás jutott érvényre; jelzálogjogot is lehet akár aranyra, akár idegen valutára történt utalással szerezni, ítélet is szólhat a szerződésben megjelölt idegen pénzre.

Helyénvaló itt megemlíteni a magyar kormánynek az 1931. évi krízis kitörésekor meghozott rendeletét, mely az aranypengőben való számolást írja elő. E rendelet az „aranypengő”-nek nevezett számolási értéket teremtette meg, mely 0.236 gr. szinarany értékével egyenlő és mely magyar törvényes pénzben fizetendő. A Magyar Nemzeti Bank van hivatva a pengő és az aranypengő közötti árfolyam meghatározására. A rendelet azt is előírja, hogy minden korábban elvállalt kötelezettség ipso facto aranypengőkötelezettséggé változik át. Ennek az intézkedésnek a célja a hitelezők, elsősorban a pénzüzetek betevőinek megnyugtatása volt, mert ezáltal a pengő esetleges értékvesztése nem őket, hanem az adósokat sújtotta volna. E rendelet ma is hatályban van, habár az aranypengő árfolyamának meghatározására soha nem került sor; aranypengőtartozásokat így ma azonos összegű papírpengő fizetésével lehet teljesí-

teni, noha az aranynek a magánforgalomban nagyobb az ára, mint ami a paritásnak megfelelne. Másrészt azonban a pengő belföldi vásárlóereje nem kisebb, hanem jelentékenyen nagyobb, mint 1931-ben volt és ez a körülmény vezethette az illetékes tényezőket, hogy ne alapítsanak meg felárat az aranypengő számára, mert hiszen ez indokolatlanul kedvezett volna a pengő-hitelezőknek az adósok kárára.

III.

Ha egyesületünk ezekről a nagyon aktuális, bár igen nehéz kérdésekről véleményt akar nyilvánítani, figyelemmel kell lenni arra, hogy egyrészt a történeti fejlődés, másrészt a különböző országok különböző körülményei az egységes szempont kialakulását nagyon megnehezítik, hiszen még egy országon belül is szembenálló érdekek küzdenek a követendő módszer felett.

Kiindulópontként abban kell megegyezni, hogy a szerződés-kötés szabadságát ebben a körben nem szabad megszorítani, hacsak igen nyomós okok nem forognak fenn.

Ami a nemzetközi hiteltranzakciókat illeti, az ilyen hiteltelre rászoruló országnak alá kell majd vetnie magát a hitelező ország feltételeinek, melyek aranyban, vagy idegen pénzben való fizetésről is rendelkeznek; az adós államok következképpen nem támadhatják meg az aranyban, vagy idegen pénzbe kötött szerződések érvényességét és nem tilthatják meg azt sem, hogy ilyen ügyletben saját állampolgáruk belépjen. A hitelügyletek mindenféle egymásra visszaható viszonyban lehetnek egymással, a külföldi hitelező adósa gyakran továbbadja a kölcsönt belföldinek, eközben azonban a pénz esetleges értékvesztésével szemben fedezni akarja magát, tehát ő is aranyban, vagy idegen pénzben kíván adósától teljesítést.

A nemzetközi élet virulásának egyik feltétele, úgy látszik, az, hogy az aranyban, vagy külföldi fizetési eszközben való ügyletkötés szabadsága ne legyen korlátozva; ezt a szabadságot ki kell terjeszteni belföldiek oly ügyleteire is, melyek gazdaságilag összefüggenek nemzetközi hiteltranzakciókkal.

Ami a belföldiek közötti hitelügyleteket illeti, néhány további szempontot is figyelembe kell venni. Kétségtelenül kívánatos, hogy a belföldiek közötti ügyletkötés szabadsága se essen korlátozás alá. Bár igen nehéz lehet megnyugtató bizonyossággal megállapítani, hogy az ügylet a hitelező, vagy az adós oldalán nincs-e valamilyen nemzetközi hitelügylettel összefüggésben és bár kétségtelen, hogy a legtöbb esetben az adós a hitelt termelési célokra fordítja és így a

termelvény áremelkedésében többé-kevésbé megtalálja annak az esetleges veszteségnek az ellenértékét, amit az aranyban, vagy külföldi fizetési eszközben való fizetés elvállalása okozhat, mégis gyakorlati okokból nem látszik kívánatosnak, hogy a belföldi hitelügyletek jelentékeny része ne országos pénznemben legyen megkötve. Lehetséges, hogy a kormányok rossz szemmel nézik az aranyzáradékot, vagy a kötelmeknek külföldi fizetési eszközben való meghatározását, lehetséges az is, hogy bizonyos jogi vonatkozásban (biztosítás, telekkönyvi bekebelezés stb.) egyenesen tiltják az ily kikötést. Mindazonáltal kérdéses, hogy a tilalom-e a helyes megoldás és nem volna-e helyesebb, ha az országos pénznek az aranyhoz, e világszerte elismert érték mérőhöz viszonyított értékarányát hosszú időtartamon át állandó szinten tartanák. Ebben az esetben, állandó tapasztalat szerint, a belföldiek egymás közötti jogviszonyaikban és hitelügyleteiknél nem kötnek ki többé a belföldi pénztől különböző érték mérőt és csak rendkívüli körülmények kényszeré alatt nyúlnak ahhoz vissza.

Más kérdés az, hogy fennálló jogviszonyok hogyan bíraltassanak el oly államokban, melyekben az aranyra és idegen pénzre vonatkozó kikötések hatályát előbb elismerték, utóbb pedig az ellentétes álláspontot foglalták el. E kérdés igen kényes, mert hiszen a pénzügyi politika ilyen változásának célja éppen az, hogy az adósokat a fennálló jogviszonyokban védelmezze és e cél nem volna elérhető, ha a szerződéskötés szabadsága csak a jövőben kötendő ügyletek tekintetében volna megszorítva. A szerzett jogok minden csorbítása természetesen a jog alapelveit sérti és ezért életbevágó nemzeti érdekek, a szociális rend felborulásától való félelem viheti csak a kormányokat erre az útra. Ebben a tekintetben egyesületünk nem igen foglalhat el határozott álláspontot, mert hiszen amikor életbevágó nemzeti érdekek forognak veszélyben, a jogi elvek és a rájuk épített érvek ereje nem igen nagy. Csak azon óhajunknak adhatunk kifejezést, hogy ha a kormány életbevágó érdekek végvédése céljából szerzett jogokat sért meg, ehhez az eszközhöz óvatosan nyúljon és mindenestre gondoskodjon a hitelezők így elszenvedett jogsérelmének enyhítéséről.

IV.

Ezeideig azt a kérdést tárgyaltuk, hogy mennyiben helyeselhető a pénzkövetelések mértékének aranyban, vagy idegen pénzben való meghatározása belföldi pénz helyett. Más kérdés az, hogy a teljesítésnek magának is valóságban aranyban, vagy idegen pénzben kell-e történnie, hiszen az

arany, vagy külföldi fizetési eszköz kikötésével célbavett gazdasági eredményt úgy is eléri a hitelező, ha a belföldi pénz értékingadozása esetén országos pénzből kap többet, vagy kevesebbet valóságban aranyban, vagy valóságban idegen pénzben történő fizetés helyett.

Sok esetben azonban az ilyen szerződés gazdasági célja csak úgy érhető el, ha a lerovás is a kikötött pénznemben történik, különösen akkor, ha a hitelező külföldi állampolgár.

Az 1926. évi wieni konferencia minden részletében megtárgyalta a valóságban aranyban és idegen pénzben történő teljesítés problémáját. A teljesség kedvéért rátérünk mégis erre a pontra is, mert egyesületünknek kívánatosnak kell tartania, hogy a követeléseknek az említett módon való meghatározása és teljesítése egyaránt jogilag lehetséges legyen; ugyanakkor azonban be kell vallanunk, hogy kedvőtlen fizetési mérleg gazdasági okokból bizonyos államokban lehetetlenné teszi nagyobb összegeknek valóságban aranyban és idegen pénzben való teljesítését. Ha egy országban ez a helyzet áll elő és az államnak fel kell függesztenie a külföldi pénzben való fizetést, méltányos a hitelezőnek választási jogot adni olyképen, hogy országos pénzben követelhessen teljesítést, vagy pedig a teljesítés elhalasztását kívánhassa, amíg az időleges korlátozások hatályának megszűntével a valóságban aranyban és idegen pénzben való teljesítés újból megengedett ügylet lesz és az adóssal szemben ki is kényszeríthető.

Határozati javaslatok.

Mindezek alapján azt javasoljuk, mondja ki a kongresszus, hogy —

1. Kívánatos, hogy a nemzetközi hitelügyletek körében a szerződő feleknek teljes szerződés-kötési szabadság biztosításuk abban a tekintetben, hogy a pénzszolgáltatás mértéke tetszés szerinti pénzben, vagy aranyban legyen meghatározható.

2. Kívánatos, hogy ugyan ez a szerződés-kötési szabadság biztosításuk oly hitelügyletek körében is, melyekben mindkét szerződő fél belföldi.

3. Ha valamely államnak a 2. pont körében a szerződés-kötés szabadságát mégis meg kellene szorítania, kívánatos, hogy ne essenek e megszorítások alá azok az ügyletek, melyek gazdasági összefüggésben vannak nemzetközi hitelügyletekkel.

4. Kívánatos, hogy az aranyra és idegen pénzre szóló kötelezettségeknek valóságban a kikötött pénzben.

való teljesítése is lehetővé tétessék. Elismeri a kongresszus, hogy egyes országok gazdasági helyzete indokoltta teheti az ily módon való teljesítés ideiglenes felfüggesztését; ebben az esetben azonban kívánatos, hogy a hitelezőnek választása szerint joga legyen az adós hazai pénznemében követelni teljesítést, vagy a teljesítés elhalasztását kérhesse arra az időre, midőn a korlátozó intézkedések hatályon kívül helyeztetnek.

Dr. Pósch Gyula e javaslatot a következőkkel terjesztette a kongresszus elé:

Az a kérdés, mellyel foglalkoznunk kell, nehéz és kényes. Az érték a közgazdaságtan egyik legnehezebben meghatározható fogalma és még bonyolultabb az a kérdés, hogy két érték egymás közötti viszonyának eltolódása az egyik, vagy a másik érték megváltozásának tulajdonítható-e.

Amíg ez az eltolódás nem nagy, csekély azoknak a száma, akiket e változás komolyan érint. Ha azonban nagy a változás, és ezáltal bővül az érdekelték köre, elkerülhetetlen a küzdelem azok között, akiknek érdekében áll a szerződések betűjéhez ragaszkodni és az ellenkező érdekek között. Napjainkban az értékek eddig soha nem látott eltolódásának vagyunk tanúi és mi sem természetesebb, mint hogy ezt az érdekek, nézetek és elméletek kemény összecsapása kíséri.

Amidőn elvállaltuk azt a feladatot, hogy ezen vitás kérdések anyagáról jelentést dolgozzunk ki, tudatában voltunk a nagy nehézségeknek, melyek úgyszólván kizárják, hogy a határozatot egyhangúlag szavazzák meg. Előreláttuk, hogy egyrészt lesznek annak az álláspontnak szószólói, mely szerint az aranyzáradék hallgatólagosan beleértendő a szerződésbe, ha a felek a kötelezettséget idegen pénznemben határozták meg, másrészt pedig az aranyzáradék maga is támadásnak lesz kitéve azon az alapon, hogy az arany vásárlóereje tekintélyesen megnövekedett és ennek folytán a szerződésnek aranyalapon való teljesítése méltánytalan és meg nem érdemelt hasznot jelent a hitelező részére.

Ily körülmények között eltekinthettünk volna a határozati javaslat megszövegezésétől, egyszerűen kifejthettük volna az elmentés nézeteket és azt ajánlhattuk volna, hogy a határozathozatal egy későbbi konferenciára halasztassék. Mégis az volt a meggyőződésünk, hogy még ma is hasznos, ha Egyesületünk a szemben álló álláspontok képviselőinek alkalmat ad arra, hogy érveiket konkrét javaslat kapcsán fejthessék ki.

Ami a javaslat szövegét illeti, kevés a mondanivalóm. Gondolatmenetemet az Önök között szétosztott iratban próbáltam lefektetni. Csak arra a körülményre kívánom figyelmüket felhívni, hogy a jelen javaslatnak nem annyira az a célja, hogy a

pénztartozások jelenleg meglehetősen zavaros kérdését a fiat justitia pereat mundus szellemében megoldja. A javaslat a jövőbe tekint és ebben a vonatkozásban meg vagyunk győződve arról, hogy amíg az aranyban és külföldi fizetési eszközökben való szerződéskötés szabadsága visszaállítva nem lesz, a nemzetközi hitelélet nem éledhet fel újra.

A javaslatomat elfogadásra ajánlom.

A kérdéshez *Dr. Jacobi Andor* szólalt fel:

Dr. Pösch, Dr. Baumgarten és Dr. Szladits urak által kidolgozott jelentéssel kapcsolatban néhány észrevételemet a következőkben teszem meg: Iratuk mesterien jellemzi a világháború utáni gazdasági földrengés következtében a hitelezők és az adósok között előállott viszonyt úgy közgazdasági, mint jogi vonatkozásait. Az ügyletkötés és a hiteloperációk szabadságára vonatkozó megállapítások minden bizonnyal a legmelegebb elismeréssel fognak találkozni azon körökben, melyekben a gazdasági szabadság előnyeiről éppen úgy meg vannak győződve, mint jómagam. Másrészt azonban sajnálatomra nem helyeselhetem a 4. sz. konkluziót, mely szerint, ha kormányintézkedés a külföldi fizetési eszközben való teljesítést felfüggesztette, a hitelező választása szerint egyaránt követelheti a tartozásnak az adós állama pénzében való teljesítést, vagy hozzájárulhat ahhoz, hogy a fizetés elhalasztassék addig, amíg a korlátozó intézkedések visszavonatlanok.

Jól tudom, hogy a szerződések lelkiismeretes teljesítése a jogrend alapelve. Másrészt azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a közgazdasági és pénzügyi változások által teremtett helyzet, melyet a világgazdaság egész gépezetének megváltozása okozott és melyet az egyes ember előre nem láthatott és még kevésbé akadályozhatott volna meg, nem tekinthető olyan körülménynek, melynek terhét az adósokra és egyedül az adósokra kellene hárítani. Nem volna méltányos, a méltányossággal egyenesen ellentétben állana e terheket kizárólag az adósok vállára tenni azzal, hogy a hitelezőnek választási jogot adunk aközött, hogy törvényes országos pénznemben kívánjon teljesítést, vagy pedig a teljesítés elhalasztását kívánja, amíg alkalmasnak találja annak elfogadását. Képzelmek kérem el a helyzetet. Adva van egy adós, aki hajlandó és képes is a teljesítésre, ugyanakkor a kormány megakadályozza őt abban, hogy a teljesítéshez szükséges külföldi pénzt megszerezze. Nem teljesíthet országos pénznemben sem, mert a tartozás külföldi pénznemben volt meghatározva. Az esetek túlnyomó részében a hitelező által fizetett pénzüsszeg a valóságban nem is lett a szerződésben megjelölt külföldi pénznemben leróva, a kikötés tehát csupán a hitelező érdekében történt gondoskodás volt. Már

most a kormány szükségesnek találja, hogy szükségrendeleteket hozzon az ország pénzére vonatkozólag, hogy értékcsökkenését megakadályozza; ennek megfelelően megtilt minden idegen pénznemmel való kereskedést. A kormány ezenfelül — ez számos közép- és keleteurópai államban így van — a külföldi pénzek árfolyamának hivatalos jegyzését rendeli el és kötelezővé teszi ennek alkalmazását. Jogilag lehetetlen külföldi pénzt szerezni. Ezzel szemben felhozható, hogy e lehetetlenség csak időleges. De ne felejtjük el, hogy az időleges lehetetlenülést, ha hosszabb tartamú és megszűnésének idejét még csak előre látni sem lehet, általában véglegesnek szokás tekinteni.

Végso következtetésem ezért az, hogy a fizetési eszközökre vonatkozó korlátozó kormányintézkedéseket erőhatalomnak kell tekinteni, melyet az angol jog act of the Prince megjelöléssel különböztet meg. Következésképen ebben az esetben is az erőhatalomra vonatkozó jogszabályokat kell alkalmazni. Fel kell ismerni, hogy az adóst erőhatalom akadályozza kötelezettsége teljesítésében, ily esetben tehát az adósnak a kötelezettséget oly módon és olyan mértékben kell teljesítenie, amint ez lehetséges, vagyis országos pénznemben. Nem szabad elfelejteni, hogy a korlátozott pénzforgalmu országok pénzének vásárlóereje jelentékenyen magasabb ma, mint amilyen ezelőtt volt, úgy hogy a külföldi pénzek hivatalos árfolyama igazságtalanságot rejt magában a hitelező kárára. A barátaink által előterjesztett javaslat azt jelentené, hogy az adósnak állandóan készen kell lennie a teljesítésre.

Ez azt jelentené, hogy a pénzt állandóan készenléletben kellene tartania hitelezője számára. Ez azt is jelentené továbbá, hogy az adóst magas kamattal terhelnék meg, míg ő ugyanazon összeg után, melyet egy banknál helyezne el, a naponta felmondható betétek alacsony kamatával volna csak elismerve.

De nemcsak a kamatkülönbözetről van itt szó. A pénz esetleges további értékvesztésének minden veszélyét az adós viseli. E folyamat veszélyétől nem védheti meg magát. Amint fentebb említettük, a tartozás összegét állandóan készenléletben kell tartania a hitelező számára; következképen nem fektetheti sem üzletébe, sem másba. Ezek azok a meggondolások, melyek alapján azt vagyok bátor ajánlani, hogy a javaslat 4. §-ának alanti része helyébe más kerüljön. Az eredeti szöveg a következő: „A konferencia mindazonáltal belátja, hogy egyes országokban a gazdasági helyzet szükségessé teheti ily fizetések felfüggesztését; ilyen esetben kívánatos, hogy a hitelezőnek választási joga legyen aközött, hogy az adós hazai pénznemben történő fizetéssel kívánhassa a tartozás teljesítését, vagy hozzájáruljon a fizetés elhalasztásához, amíg a korlátozó intézkedések hatálya megszűnt”. Azt javaslom, hogy ez a követ-

kező szöveggel helyettesíttessék: „Ha ily fizetést jogszabály lehetetlenné tesz, az erőhatalomra vonatkozó jogszabályok alkalmazandók“.

Ami az aranyban teljesítendő fizetéseket illeti, véleményem szerint az előadott érvek itt is megállanak. Az a tény, hogy az idegen pénzeknek hivatalos árfolyamjegyzésük van, a legjobban bizonyítja, hogy a kormány meggyőződése az, hogy ezek a jegyzések, nem pedig a szabad piac árfolyamai felelnek meg az ország gazdasági helyzetének. Gördítsük-e tehát a gazdasági szervezet kóros folyamatainak, valamint annak következményeit, hogy kormányok és nemzeti bankok nem képesek fenntartani a valuták szabad áramlását az egyes adós vállára és tegyük-e őt felelőssé az egész világnak, a civilizált népek történetében egyedülálló gazdasági betegségeért? Nem, megint csak fel kell ismerünk, hogy az adós joggal hozhatja fel az erőhatalom kifogását.

Az egyén nem felelhet az egész világot leigázó erők következményeiért. Ha szembe kerül velük, a gazdasági egyed megsemmisül. Végső következtetésképpen visszanyulok a régi római axiómához: Ultra posse nemo tenetur.

Néhány szó az elszász-lótharingiai jogrendszernek a francia jogrendszerrel való összeegyeztetéséről.

Értekezésem háttérében ott van a közelmúltban lefolyt világháború, s annak minden, ártalmas következménye. Mindenki ismeri a háború és az utána következő események folyását, ami felment azon feladat alól, hogy azokról itt megemlékezzem. Ismert dolog tehát az is, hogy a wilsoni kibékítő, kiegyenlítő elvek helyébe a gyűlölet és bosszuvágy érzései léptek a győztes államok részéről, amikor békediktátumaikat közölték a legyőzött államokkal. Nemcsak az említett és annak idején fennen hirdetett elvek szorultak háttérbe, hanem még a józan belátás is, s előtérbe nyomult a politikum és a stratégiai szempontok.

A békediktátumok a legyőzött államok területét is megnyírbálták és letört részeit a győztes államok felségjoga alá rendelték. Ennek a ténynek különböző jelentősége, s következményei közül csak egy részletet kívánok kiragadni, s azt ismertetni az alábbiakban.

Köztudomású tény, hogy a területi változtatások sok jogi problémát is vetettek fel, amelyek megoldása annyira kényes kérdés, hogy nagy részük ma, a háború utáni 16. évben sincs még megoldva. Noha a bekebelező államok mindent elkövetnek „gyorstalpaló“ törvényeikkel és rendeleteikkel, hogy a maguk jogát ültessék át az elfoglalt idegen területre. „Területközi“ jogi